

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЛІДЕРСТВА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН

©2024 ДЕЙНЕКА Т. А., ШКУРУПІЙ О. В., ДИВНИЧ О. Д., ЗАГРЕБЕЛЬНА І. Л.

УДК 339.9:339.1
JEL: F01; O31; O33

Дейнека Т. А., Шкурупій О. В., Дивнич О. Д., Загребельна І. Л. Інтелектуальний потенціал технологічного лідерства та конкурентоспроможності країн

Метою статті є доведення наукового положення про те, що втілений інтелектуальний капітал людини в його первинній і узагальнених формах є визначальним ресурсом технологічного лідерства та потенціалом конкурентоспроможності країн. У статті досліджено роль людини та нагромадженого нею інтелектуального капіталу в технологічному лідерстві країн. Інтелектуальна діяльність розглядається в контексті створення людиною інформаційно-знаннєвого ресурсу та продукування інновацій. Доведено, що втілений інтелектуальний капітал людини в його первинній і узагальнених формах (інтелектуальний капітал окремих спільнот і суспільства загалом) є ресурсом технологічного лідерства та потенціалом конкурентоспроможності країн. З'ясовано, що інтелектуально-інноваційний тренд властивий глобалізованій економіці загалом. Наявність країн-інноваторок простежується в кожному з регіонів світу. Проте рівень розвитку технологій і міра залучення інтелектуального капіталу у процес продукування інновацій за регіонами є різними. Це є визначальною для теперішнього часу причиною різних конкурентних можливостей країн. Рівень конкурентоспроможності визначається взаємною зумовленістю між технологіями і талантом людей – виникнення синергетичного ефекту збагачення. За цих умов розвиток набуває ознак нової – вищої якості; створюється підґрунтя економічного та соціального прогресу. Підтверджено закономірність, що найбільш конкурентоспроможними є економіки розвинутих країн з ознаками постіндустріальної, наукомісткої економіки, заснованої на знаннях. Обґрунтовано, що агрегований чинник розвитку «технології + талант» має ключове значення для України. Людський інтелект і можливість створення/застосування за його допомогою провідних технологій стають ключовими для України в умовах, коли втрачено більшість ресурсних складових розвитку (територій, працездатного населення, природних ресурсів) і недостатнє фінансування. Системність, взаємне збагачення та взаємно обумовлений вплив зазначених компонентів розвитку здатні забезпечити позитивний ефект у господарському житті країни і стати основною передумовою її майбутнього економічного прогресу та зміцнення міжнародної конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкуренція, міжнародна конкурентоспроможність, лідерство, ринкові переваги, інтелектуальний капітал, інтелектуальний продукт, технології, інновації.

Табл.: 2. **Бібл.:** 13.

Дейнека Тетяна Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський державний аграрний університет (вул. Сквороди, 1/3, Полтава, 36003, Україна)

E-mail: tetyanadeyneka888@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8498-040X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/F-4916-2017>

Шкурупій Ольга Всеволодівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський державний аграрний університет (вул. Сквороди, 1/3, Полтава, 36003, Україна)

E-mail: olha.shkurupii@pdaa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5818-7651>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/F-4923-2017>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57222040577>

Дивнич Ольга Дмитрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський державний аграрний університет (вул. Сквороди, 1/3, Полтава, 36003, Україна)

E-mail: dyvnych.olga@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0290-4030>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/Q-8146-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56809386400>

Загребельна Ірина Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський державний аграрний університет (вул. Сквороди, 1/3, Полтава, 36003, Україна)

E-mail: iruna.zagrebelsna@pdaa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8316-1656>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/Q-7301-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211297980>

UDC 339.9:339.1

JEL: F01; O31; O33

Deineka T. A., Shkurupii O. V., Dyvnych O. D., Zahrebelsna I. L. Intellectual Potential of Technological Leadership and Competitiveness of Countries

The aim of the article is to prove the scientific thesis that the embodied intellectual capital of a person in its primary and generalized forms is a determining resource of technological leadership and the potential for competitiveness of countries. The article examines the role of a person and the intellectual capital accumulated by people in the technological leadership of countries. Intellectual activity is considered in the context of the creation by a person of an informa-

tion and knowledge resource and the production of innovations. It is proved that the embodied intellectual capital of a person in its primary and generalized forms (intellectual capital of individual communities and society as a whole) is a resource of technological leadership and the potential for competitiveness of countries. It is found that the intellectual and innovative trend is inherent in the globalized economy principally. The presence of innovative countries can be observed in each of the global regions. However, the level of technology development and the degree of involvement of intellectual capital in the process of producing innovations are different depending on region. This is the definitive reason for the diverse competitive opportunities of countries at present. The level of competitiveness is determined by the mutual dependence between technology and people's talent – the emergence of a synergistic effect of enrichment. Under these conditions, development acquires the features of a new and higher quality; the basis for economic and social progress is being established. That the economies of developed countries with signs of a post-industrial, knowledge-intensive economy are the most competitive appears verified regularly. Further on, it is substantiated that the aggregate factor of development of «technology + talent» is of key importance for Ukraine. Human intelligence and the possibility of creating/applying advanced technologies with its help are becoming key for Ukraine in conditions where most of the resource components of development (territories, able-bodied population, natural resources) are lost and financial support is insufficient. Consistency, mutual enrichment and mutually conditioned influence of these components of development can provide a positive effect in the economic life of the country and become the main prerequisite for its future economic progress and strengthening of competitiveness on the international stage.

Keywords: competition, international competitiveness, leadership, market advantages, intellectual capital, intellectual product, technology, innovation.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 13.

Deineka Tetiana A. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University (13 Skovorody Str., Poltava, 36003, Ukraine)

E-mail: tetyanadeynea888@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8498-040X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/F-4916-2017>

Shkurupii Olha V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University (13 Skovorody Str., Poltava, 36003, Ukraine)

E-mail: olha.shkurupii@pdaa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5818-7651>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/F-4923-2017>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57222040577>

Dyvnych Olha D. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University (13 Skovorody Str., Poltava, 36003, Ukraine)

E-mail: dyvnych.olga@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0290-4030>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/Q-8146-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=56809386400>

Zagrebelna Iryna L. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University (13 Skovorody Str., Poltava, 36003, Ukraine)

E-mail: iruna.zagrebelna@pdaa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8316-1656>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/Q-7301-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57211297980>

В епоху глобальних трансформацій, що відбуваються під дією диджиталізації та поширення штучного інтелекту, особливо актуальними стають дослідження зміненої ролі людини – носія інтелекту та творця інформаційно-знанневого ресурсу. Така діяльність започатковується індивідами на нанорівні та означає початок формування нової якості всієї мегасистеми. Одночасно закладаються нові умови ринкових відносин, особливістю яких стає конкуренція, первинно заснована на здобутках сучасної людини – такої, що прагне пізнання та здатна творити (*homo intellegens*). Отже, основою теперішніх конкурентних відносин є інтелектуальна діяльність і власність на інтелектуальний продукт. Нині ці чинники набувають значущості більше, ніж будь-коли до цього (якщо споглядати історію цивілізаційного розвитку людства загалом).

За цих умов теорія інтелектуального капіталу вимагає нового (більш глибокого та предметно орієнтованого) прочитання. Людина своєю діяльніс-

тю зумовляє як визначальні зміни в економіці, так і еволюцію соціуму загалом. Вона є як суб'єктом, так і об'єктом цивілізаційного процесу. Упродовж життя індивід удосконалює себе і, одночасно, здійснює вкладення в себе як в об'єкт. Таким чином, через організацію та інтелектуальне і духовне збагачення, людина формує власний інтелектуальний капітал. За умов залучення індивіда в систему виробничих відносин інтелектуальний капітал, що набув значущості як найбільш продуктивний ресурс сучасності, використовується на всіх рівнях господарської системи.

Зважаючи на це, одним із найбільш важливих аспектів дослідження сучасної економічної науки стає ефект застосування інтелектуального капіталу, а найбільш виразним його проявом – конкурентоспроможність. Це проявляється, передусім, у сфері бізнесу. Інтелектуальний капітал є джерелом відмінності продуктів, представлених на ринку. За їх наявності утворюються порівняльні

переваги компаній, які, своєю чергою, визначають конкурентоспроможність суб'єктів бізнесу. Таким чином, індивідуальність продукту виступає ідентифікатором змагальних властивостей товару чи послуги на ринку й унаочнює результат втілення інтелектуального капіталу.

Розгляд зазначеної проблематики в рамках цієї статті виходить, передусім, з визначальних положень засновників теорій людського капіталу (Т. W. Schultz [1], G. Becker [2] та інтелектуального капіталу (L. Edvinsson [3], A. Brooking [4], T. A. Stewart [5]), а також з систематизованих та узагальнених знань щодо конкуренції, конкурентних переваг і конкурентоспроможності – від А. Смита, Д. Рікардо, А. Маршалла, Й. Шумпетера, Дж. Робінсона, Е. Чемберліна, Дж. Хікса, М. Портера, Г. Хамела, К. Прахалада до науковців нашої доби.

Метою публікації є доведення наукового положення про те, що втілений інтелектуальний капітал людини в його первинній і узагальнених формах (інтелектуальний капітал окремих спільнот і суспільства загалом) є визначальним ресурсом технологічного лідерства та потенціалом конкурентоспроможності країн.

Дослідження базується на фундаментальних положеннях економічної теорії та міжнародної економіки, які описують визначальні засади розуміння людського та інтелектуального капіталу як агрегованого чинника ресурсної зумовленості конкурентоспроможності країни. Було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу та синтезу, структурно-компаративного аналізу, кількісного та якісного оцінювання, аналогій. Інформаційну базу дослідження забезпечують матеріали таких міжнародних організацій, як: Всесвітній економічний форум (*The World Economic Forum – WEF*), Всесвітня організація інтелектуальної власності (*World Intellectual Property Organization – WIPO*), Світовий банк (*The World Bank*).

Сучасні підходи до розуміння інтелектуального капіталу ґрунтуються на вченні про людський капітал. Основна ідея обох сфер наукового дослідження (як людського капіталу, так і інтелектуального) полягає в тому, що вкладення в людину можна розглядати як надбання, що належить особистості, чинник і ресурс отримання доходу впродовж певного періоду життя людини. До теперішнього часу науковцями значно більше приділяється уваги дослідженню інтелектуального капіталу організації, ніж інтелектуального капіталу людини та сукупного інтелектуального капіталу суспільства.

Між тим, проблема є значно глибшою, якщо подивитись на людину як на джерело змін у суспільстві. Саме людина, освічена, інформаційно

багата, з розвинутим інтелектом і здатністю до продукування інновацій, є першопричиною успішного розвитку різнорівневих економічних систем. Наш час є епохою цифрової революції (епохою диджиталізації). За цих умов істотно зростає важливість нематеріальних активів, таких як дослідження та розробки, інтелектуальна власність, бренди, програмне забезпечення, бази даних, організаційні активи та навички. Корпоративні нематеріальні активи у 2023 р. становили майже 62 трлн дол. США. Аналітики WIPO і Brand Finance зазначають, що саме ці активи є наріжним каменем будь-якої інноваційної екосистеми [6]. З цим не можна не погодитись, але необхідно додати, що нематеріальні активи є продуктом уречевленої праці інтелектуалів, креативних особистостей, людей, що вміють мислити нестандартно.

Диджиталізація, з точки зору відносин, є процесом трансформації взаємодії акторів: урядів, бізнесу та соціуму у представництві його індивідумів. Цей процес відбувається в усіх сферах суспільної діяльності під впливом інтеграції цифрових технологій, диджиталізованих даних і мережі «Інтернет». У результаті цих відносин формується цілісна цифрова екосистема [7]. Її створює людина («живий» розум, талант, інтелект). Створюється така система для досягнення або суспільно значущої мети, або комерційної.

Нова якість виробничих відносин (набуття ними ознак знаннево-інформаційної, постіндустріальної епохи) та трансформація на основі інновацій продуктивних сил веде до цивілізаційного прогресу загалом. Інтелектуальний капітал людини та його узагальнені форми (інтелектуальний капітал окремих спільнот або суспільства загалом) створює важливі передумови прогресивних змін у глобалізованому соціумі.

Разом із цим у сфері ринкових відносин інтелектуальний капітал, яким володіє людина, що залучена в сферу виробництва, є необхідною передумовою ефективної конкуренції. Це проявляється як у сфері бізнесу (на мікроекономічному рівні, за конкуренції між компаніями), так і у сфері міждержавних економічних відносин (на рівні конкурентної взаємодії макроекономічних систем – країн). Ефективність такої конкуренції визначена неординарністю товарів або послуг, які позиціонуються на ринках. Це конкуренція на основі відмінностей, природа походження яких визначена креативом, талантом, інтелектуальним капіталом людини, котра стала учасником виробничих відносин.

Розглядаючи залежність між інтелектуальним капіталом людини та конкурентоспроможністю господарських систем (як мікро-, так і макрорівня),

варто уточнити специфіку утворення інтелектуального капіталу організації. Інтелектуальний капітал організації утворюють дві складові: людський капітал і сукупність інтелектуальних продуктів, що виступають у формі об'єктів інтелектуальної власності та нематеріальних активів. При цьому первинно джерелом інтелектуального капіталу організації виступає людина, а організація використовує її «живу» працю (людський капітал залучених працівників) та уречевлену (втілену в інтелектуальних продуктах). Отже, в основі сформованого інтелектуального капіталу організації знаходиться індивідуальний інтелектуальний капітал багатьох людей, що був задіяний як у межах діяльності компанії, так і в межах суспільного виробництва загалом.

Інтелектуальний капітал кожної окремо взятої особистості – це нагромаджені знання, інформація та розвинуті творчі здібності (креативність). За включення людини в суспільне виробництво цей інтелектуальний запас забезпечує створення інтелектуального продукту. Людина, використовуючи свій інтелектуальний ресурс, отримує відповідний факторний дохід; компанії та країни, з яких вони походять, – ринкові переваги; суспільство на основі інтелектуальної діяльності людини та втіленого нею індивідуального інтелектуального капіталу отримує можливості інноваційного розвитку.

Інтелектуалізація, яка є визначальним феноменом сучасності, наділена системним змістом. Вона започатковується на індивідуальному рівні та поширюється на всі вертикально організовані рівні креативної свідомості. Від наноекономічного рівня до глобального, мегасоціального, який формується нині під впливом інформаційних мереж. Таким чином, через взаємне збагачення досягається синергетичний (за способом утворення) та інноваційний (за змістом) ефект, який забезпечує перехід суспільства на новий цивілізаційний рівень розвитку.

У суспільстві відбувається розширене відтворення знань. У рамках суспільних відносин і господарської практики поєднуються індивідуальні інтереси людей з інтересами бізнесу та соціуму загалом; узгоджуються дії людини як індивіда і як члена суспільства. Отже, зв'язок *«інтелектуальний капітал особистості – інтелектуальний капітал організації – інтелектуальний капітал суспільства»* є ключовою передумовою формування національних моделей інтелектуально-інноваційного розвитку. Аргументом стосовно цього є рівень соціально-економічного прогресу, який за теперішнього часу притаманний розвинутим країнам. Очевидності набуває також той факт, що сукупний інтелектуальний капітал постіндустріальних (най-

більш розвинутих) країн світу за продуктивними можливостями є більшим, ніж сукупний людський капітал. Саме це створює їх конкурентні переваги і надає статусу економічних та інноваційних лідерів.

Світова практика доводить наявність великого технологічного розриву між авангардними (постіндустріальними) країнами та країнами, в яких превалюють низькі індустріальні технології та навіть доіндустріальні способи виробництва. За даними Всесвітнього економічного форуму (The World Economic Forum – WEF) [8], співвідношення між показником інноваційності в країнах з високим рівнем доходу (ВВП за паритетом купівельної спроможності 52 475 дол. США на душу населення) і в країнах з низьким (ВВП за паритетом купівельної спроможності 1 533 дол. США на душу населення) становить 2,2 разу. При середньому балі інноваційності в першій групі країн 59,4 у групі країн з найнижчим рівнем економічного розвитку цей показник становить 26,8 бала.

Досліджуючи аспект всезагальності (глобальності) інтелектуально-інноваційного розвитку (як визначального тренду сучасності), необхідно зазначити ознаки його прояву в усіх регіонах світу (табл. 1). Можливість виокремити в рамках аналізу ті країни, які є провідними інноваторами (кожний у своєму регіоні), свідчить про те, що зазначені процеси стали в наш час визначальними для майбутнього всього світу. Проте водночас потрібно підкреслити, що рівень розвитку технологій, міра залучення інтелектуального капіталу у процес продукування інновацій і, як наслідок, економічний прогрес і якість життя соціуму в країнах за регіонами світу залишаються істотно відмінними.

Взаємодоповнюваність між технологіями і талантом стає все більш важливою, більш конкретно й орієнтованою на зародження нових галузей знань. Це особливість, яка, передусім, властива сучасному розвитку розвинутих країн. Зокрема, в дослідженнях WEF вказується на те, що рівень R&D (*Research and Development*) і пошук талантів стають надзвичайно важливими для поширення інновацій в країнах-лідерах у майбутньому. Аналітики WEF ідентифікують цю ситуацію як найбільш вузьке місце (*«bottleneck»*) у реалізації інтелектуальної складової Концепції майбутнього зростання (*Future of Growth Framework*). Для того, щоб зафіксувати можливість подальшого інноваційного розвитку, увага аналітиків концентрується на проблемах фінансування (як визначального стимулу інновацій, науки та технологічного розвитку), наявності талантів, а також на проблемах ефективної регуляторної та політичної підтримки [8].

Лідери інноваційних економік за регіонами світу

Європа	Північна Америка	Латинська Америка та Карибський басейн	Південно-Східна Азія, Східна Азія та Океанія
1. Швейцарія 2. Швеція 3. Велика Британія	1. США 2. Канада	1. Бразилія 2. Чилі 3. Мексика	1. Сінгапур 2. Республіка Корея 3. Китай
Центральна та Південна Азія	Північна Африка та Західна Азія	Африка на південь від Сахари	
1. Індія 2. Іран (Ісламська Республіка) 3. Казахстан	1. Ізраїль 2. Об'єднані Арабські Емірати 3. Туреччина	1. Південна Африка 2. Ботсвана 3. Сенегал	

Джерело: складено за даними [9].

Кількісним індикатором залучення інтелектуального (креативного) капіталу людей до продукування інновацій у різних країнах може служити показник кількості дослідників у R&D у розрахунку на мільйон осіб. За даними Світового банку (2021 р.), значення цього показника є найбільшим у таких країнах: Республіка Корея (9 082 осіб), Швеція (8 131), Фінляндія (7 871), Данія (7 708), Норвегія (7 228), Ісландія (6 940), Бельгія (6 582), Австрія (6 342), Нідерланди (6 074) та Швейцарія (6 023) [10].

Для визначення результативності використання інтелектуального капіталу в суспільстві як індикатор може бути використаний показник частки доданої вартості середньо- та високотехнологічних галузей у загальній доданій вартості промисловості. За даними Світового Банку (2021 р.), поміж країнами він істотно різниться. Лише 14 країн мають показники вище 50%. Серед них: Сінгапур, Республіка Корея, Швейцарія, Німеччина, Франція та ін. У групу з показником частки доданої вартості середньо- та високотехнологічних галузей у загальній доданій вартості промисловості від 40% до 50% входять 18 країн (Велика Британія, Фінляндія, Австралія та ін.). В інтервалі від 30% до 40% оцінюється зазначене співвідношення у 23 країнах; від 20% до 30% – у 26 країнах; від 10% до 20% – у 31 країні; менше 10% – у 40 країнах [11].

З'ясовуючи місце України у світі, який динамічно розвивається, необхідно уточнити, що методика WEF передбачає виокремлення чотирьох груп країн. Це: країни з високим рівнем доходу (*High income*); з доходом вище середнього (*Upper middle income*); з доходом нижче середнього (*Lower middle income*) та з низьким доходом (*Low income*). Україна за цим групуванням належить до третьої групи (*Lower middle income*). Аналіз, який ґрунтується на похідних показниках ключового

макроекономічного індикатора (ВВП), забезпечує зазначене порівняння (табл. 2).

Оцінюючи економічний стан України, необхідно передусім зазначити, що країна фактично від 2014 р. знаходиться у стані війни, яка спочатку проявила себе як збройна агресія проти нашої держави, а від початку 2022 р. набула повномасштабної форми. Зважаючи на це, показники, що характеризують динаміку економічного зростання (середнє зростання ВВП і середнє зростання ВВП на душу населення) є від'ємними. Однак при цьому за 100-бальною шкалою інноваційність в Україні перевищувала рівень у своїй, третій, групі (*Lower middle income*), у вищій – другій (*Upper middle income*) та середньосвітовий показник.

Важливо зазначити, що Україна завжди мала у складі своїх інноваційних переваг потенціал добре навчених кадрів і ніколи не відчувала нестачі талановитих, креативних людей. Крім того, в Україні завжди був високим рівень сприйняття інновацій. До цього необхідно додати, що нині Україна демонструє не лише здатність адаптувати та використовувати інновації, але й сама стає їх виробником.

Наш час є дуже важким періодом розвитку України, але, незважаючи на це, активність розвитку національної технологічної екосистеми проявляється досить виразно. Це відбувається на фоні зростаючих під час війни потреб забезпечення безпеки країни. Практика показала, що Україна здатна розробляти й ефективно інтегрувати нові технології військового призначення. Експерти зазначають, що країна перебуває на хвилі військово-технологічної революції, використовуючи поширення технологій подвійного призначення завдяки тісній співпраці між цивільними розробниками та військовими кінцевими користувачами [12].

Порівняння інноваційності України на основі методики The World Economic Forum

Показник	ВВП за ПКС на душу населення, 2023 р.	Середній ВВП на душу населення, зростання, 2018–2023 рр., %	Середній ВВП, зростання, 2018–2023 рр., %	Оцінка інноваційності, балів зі 100 можливих
Світова економіка	19 092	0,91	1,86	45,20
Група країн з високим рівнем доходу (<i>High income</i>)	52 475	1,01	1,38	59,4
Група країн з доходом вище середнього (<i>Upper middle income</i>)	17 900	1,32	2,18	39,3
Група країн з доходом нижче середнього (<i>Lower middle income</i>)	7 633	1,95	3,05	34,9
Україна	11 685	-1,20	-3,90	46,44
Група країн з низьким доходом (<i>Low income</i>)	1 533	0,22	3,10	26,8

Джерело: узагальнено авторами на основі [8].

Водночас відбувається зростання національних позицій у сфері інформаційних технологій. Україна активно долучається до глобального технологічного ринку. За даними Oxford Governmental AI Readiness Index 2023, вона посідає 60-те місце серед 193-х країн світу [13]. Інноваційні продукти вітчизняного виробництва – товар і послуги у сфері штучного інтелекту, блокчейн-технологій, інтернету речей тощо – успішно конкурують на міжнародних ринках. Зокрема, у Східній Європі Україна стала провідним постачальником штучного інтелекту [13].

Безумовно, за наявності складних воєнно-політичних і економічних умов можливості ефективної конкуренції на світових ринках товарів і послуг для України є надзвичайно обмеженими. За таких обставин хіба що не єдиним доступним важелем сприяння конкурентоспроможності країни слід вважати взаємозв'язок між технологіями і талантом. Цей агрегований чинник («технології + талант»), якому властиві системність і взаємне збагачення компонентів, є ключовим як для відновлення зруйнованої економіки, так і для наближення України до групи країн з доходом вище середнього та, в перспективі, – до групи країн з високим рівнем доходу.

ВИСНОВКИ

Інтелектуально-інноваційний тренд стає у наш час всезагальним (таким, що властивий глобалізованій економіці загалом). Провідні країни-інноваторки є в кожному з регіонів світу (в Європі, Північній Америці, Латинській Америці та Карибському басейні, Південно-Східній Азії, Східній Азії та Океанії). Проте рівень розвитку технологій, міра

залучення інтелектуального капіталу у процес продукування інновацій за регіонами різняться. Має місце технологічний розрив між країнами. Наявність сформованого в суспільстві інтелектуального капіталу та розвиток технологій визначають істотним чином потенціал конкурентоспроможності країн.

Обопільна зумовленість між технологіями і талантом людей, які їх створюють, а також комплексність зазначених складових економічного прогресу стають все більш значущими для забезпечення економічної першості країн. Виокремлення провідних країн – інноваційних лідерів (за показником частки доданої вартості середньо- та високотехнологічних галузей у загальній доданій вартості промисловості), з одного боку, і країн, в яких активно використовується інтелектуальний (креативний) капітал людей (за показником кількості дослідників в R&D у розрахунку на мільйон осіб) – з іншого, підтверджує зазначене положення. Конкретизується це через подібність переліків країн згідно з першим і другим критеріями відбору. Всі вони належать до групи найбільш розвинутих країн з ознаками постіндустріальної, наукомісткої економіки, заснованої на знаннях.

У складних воєнно-політичних та економічних умовах визначальними для України стають людський інтелект і можливість створення/застосування за його допомогою провідних технологій. За втрати більшості ресурсних складових потенціалу розвитку (територій, працездатного населення, природних ресурсів), за нестачі фінансування, руйнації усталених господарських зв'язків тощо агрегований чинник розвитку «технології + та-

лант» набуває ключового значення. Системність, взаємне збагачення та взаємно обумовлений вплив зазначених компонентів здатні забезпечувати щоразу більш істотний позитивний ефект на господарське життя країни і стати визначальною передумовою майбутнього прогресу держави. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Schultz T. W. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*. 1961. Vol. 51. No. 1. P. 1–17. URL: <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>
2. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. 3rd ed. University of Chicago Press, 1994. 412 p.
3. Edvinsson L. Corporate Longitude: What You Need to Know to Navigate the Knowledge Economy. Financial Times Prentice Hall, 2002. 256 p.
4. Brooking A. Intellectual Capital: Core asset for the third millennium. 1st ed. Thomson Learning, 1996. 224 p.
5. Stewart T. A. Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations. 1st ed. Crown Business, 1998. 320 p.
6. Brown A. et al. Corporate Intangible Assets Grew to USD 61.9 trillion in 2023. *WIPO*. 28.02.2024. URL: <https://www.wipo.int/web/global-innovation-index/w/blogs/2024/corporate-intangible-assets>
7. Туль С. І., Шкурупій О. В. Діджиталізація світового ринку праці : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2020. 302 с.
8. The Future of Growth Report 2024. Insight Report January 2024. *World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Growth_Report_2024.pdf
9. Global Innovation Index 2023. Innovation in the face of uncertainty. 16th ed. *WIPO*. 250 p. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4679>
10. Researchers in R&D (per million people). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.SCIE.RD.P6>
11. Medium and high-tech manufacturing value added (% manufacturing value added). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN?end=2021&start=1990&type=points&view=chart>
12. Lopatin M. Bind Ukraine's Military-Technology Revolution to Rapid Capability Development. *War on the Rocks*. 23.01. 2024. URL : <https://warontherocks.com/2024/01/bind-ukraines-military-technology-revolution-to-rapid-capability-development/>
13. Hankins E. et al. Government AI Readiness Index 2023. *Oxford Insights*, 2023. URL: <https://oxfordinsights.com/wp-content/uploads/2023/12/2023-Government-AI-Readiness-Index-1.pdf>

REFERENCES

- Becker, G. S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. University of Chicago Press, 1994.
- Brooking, A. *Intellectual Capital: Core asset for the third millennium*. Thomson Learning, 1996.
- Brown, A. et al. "Corporate Intangible Assets Grew to USD 61.9 trillion in 2023". *WIPO*. February 28, 2024. <https://www.wipo.int/web/global-innovation-index/w/blogs/2024/corporate-intangible-assets>
- Edvinsson, L. *Corporate Longitude: What You Need to Know to Navigate the Knowledge Economy*. Financial Times Prentice Hall, 2002.
- "Global Innovation Index 2023. Innovation in the face of uncertainty". *WIPO*. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4679>
- Hankins, E. et al. "Government AI Readiness Index 2023". *Oxford Insights*, 2023. <https://oxfordinsights.com/wp-content/uploads/2023/12/2023-Government-AI-Readiness-Index-1.pdf>
- Lopatin, M. "Bind Ukraine's Military-Technology Revolution to Rapid Capability Development". *War on the Rocks*. January 23, 2024. <https://warontherocks.com/2024/01/bind-ukraines-military-technology-revolution-to-rapid-capability-development/>
- "Medium and high-tech manufacturing value added (% manufacturing value added)". <https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN?end=2021&start=1990&type=points&view=chart>
- "Researchers in R&D (per million people)". <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.SCIE.RD.P6>
- Schultz, T. W. "Investment in Human Capital". *The American Economic Review*, vol. 51, no. 1 (1961): 1-17. <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>
- Stewart, T. A. *Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations*. Crown Business, 1998.
- Tul, S. I., and Shkurupii, O. V. *Didzhytalizatsiia svitovoho rynku pratsi* [Digitization of the Global Labor Market]. Poltava: PUET, 2020.
- "The Future of Growth Report 2024. Insight Report January 2024". *World Economic Forum*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Growth_Report_2024.pdf